

Vážený pane předsedo, vážení členové Akademického sněmu,

bohužel zde dnes nemohu být. Vy dobře víte, že na setkání s vámi se nikdy neomezuji na pouhá zdvořilostní klišé. Že se nikdy nevyhýbám diskusi nad vážnými otázkami, které vyvolává potřeba hlubokých změn v české vědě a výzkumu. Dovolte mi tedy být i v této zdravici konkrétní a využít této příležitosti, abych vás - nikoli poprvé - oslovil s představou budoucnosti vědy v této zemi.

Začnu tím, na čem se bezpochyby všichni shodneme: Věda, vědecké poznatky a praktické výsledky, které z nich plynou, to není pouze důležitý klíč k budoucnosti. Je to klíč, bez nějž si úspěšnou budoucnost této země nelze ani představit, natož ji realizovat.

Chci vás opět ujistit, že tato vláda si tento fakt jasně uvědomuje. Proto postupně realizujeme reformu výzkumu, vývoje a inovací, která svoji hloubkou a komplexností nemá od roku 1989 obdoby. Věřím, že i na potřebě změny se shodneme.

To, pro co vás chci získat, je rámcová podoba, základní obrys této změny. Říkám úmyslně rámcová, protože naše reforma není a nemůže být ničím jiným, než stanovením pravidel, nalajnováním hřiště. Skutečná změna, co se týká obsahu a výsledků, je na vás. Tato vláda obecně upřednostňuje osobní iniciativu a aktivitu. Jak by mohla přistupovat jinak k diskusi s tělesem tak bytostně svobodným, jakým je akademická obec? S tělesem, které je historicky spjato se samotnými zdroji naší svobody?

Naše reforma není žádným konstruktem spadlým s nebe, není to detailní státní plán výzkumu a vývoje, který stačí plnit a úspěch se dostaví sám. Nechceme vám nic diktovat. Naopak. Naše reforma je výsledkem empirie, čerpá ze zkušeností světových i našich vědců, jejím cílem je zajistit vám příležitost k úspěchu, nikoli se snažit úspěch nadekretovat.

Základním kamenem reformy je výrazně zvýšit efektivitu financování výzkumu, vývoje a inovací. To znamená soustředit více jak veřejných, tak soukromých prostředků do základního výzkumu, který dosahuje excelence ve světovém měřítku a do aplikovaného výzkumu, který má měřitelné výsledky v podobě růstu konkurenceschopnosti.

Jednoduše řečeno, základním cílem reformy je zajistit, že úspěch se bude výrazně lišit od neúspěchu. Víím, že ne všichni z vás přijímají tento základní princip. Je to bohužel i kvůli mýtům a poplašným zprávám, které o reformě kolují.

Jedním z těch mýtů je obava, že reforma podporuje aplikovaný výzkum a spolupráci s průmyslem na úkor základního výzkumu. Předpokládám, že tento strach má původ v předsudku, že každá vláda dává přednost okamžitým ekonomickým přínosům před čistou vědou. V předsudku, který vychází z vašich špatných zkušeností s předlistopadovými, ale i polistopadovými vládami.

Tato obava ale vůbec není namístě. Jak jsem řekl, naším základním principem je důraz na svobodu a osobní aktivitu. Snaha upřednostnit jeden typ výzkumu na úkor druhého by byla v rozporu s tímto principem, v rozporu s principem rovnosti příležitostí. Ostatně v Radě pro výzkum a vývoj zasedají ti nejvýznamnější představitelé jak základního, tak aplikovaného výzkumu, což je zárukou vyváženosti.

Jestliže se v Reformě o aplikacích a inovacích opravdu mluví nejvíce, není to proto, že by tato oblast měla být selektivně zvýhodněna. Jak ale jistě víte, právě ve schopnosti přenášet výsledky výzkumu a vývoje do praxe máme největší problém.

Značná část toho, co se vydává za aplikovaný výzkum, je totiž ve skutečnosti špatný základní výzkum. Nepřináší ekonomické efekty a místo toho produkuje články v regionálních sbornících nebo výzkumné zprávy, které nakonec nikdo nečte. Proto musíme spojit aplikovaný (a právě jenom aplikovaný) výzkum a vývoj s byznysem. Veřejná podpora aplikovaného výzkumu bude založena na kofinancování ze strany soukromých uživatelů. To je základem připravované Technologické agentury, která bude pochopitelně otevřená i týmům z AV ČR. Rozhodně více než současná ministerstva.

U základního výzkumu je to jinak. Zde motivační systém již existuje a vytvořila ho sama světová vědecká obec. Vláda by sotva mohla vymyslet lepší systém hodnocení kvality základního výzkumu, než jakým jsou odborné vědecké publikace.

Už z tohoto rozdělení je zřejmé, že vláda si uvědomuje rozdílné postavení základního a aplikovaného výzkumu. Čistá věda je a dlouho bude daleko více závislá na veřejných prostředcích.

Na důkaz, že vláda základní výzkum nediskriminuje, uvedu alespoň jeden příklad. Rozpočet Grantové Agentury ČR coby dominantního zdroj účelového financování základního výzkumu se v souladu s Reformou výrazně navýší. V roce 2008 Grantová agentura rozdělila 1,5 miliardy, v roce 2009 to bude téměř 1,8 miliardy a v roce 2010 již 2 miliardy a pokud se nic závažného nestane, v roce 2011 kdy bude implementace reformy téměř u konce to bude již 2,3 miliardy.

Toto zvýšení bude možné mimo jiné i díky tomu, že se prostředky zatím roztroušené po jednotlivých resortech soustředí pod jednu střechu, pod jedna pravidla rozdělování a pod jednu přísnou kontrolu. Přitom výše institucionálního financování zůstane po zrušení výzkumných záměrů na zhruba stejné úrovni - cca 10 mld. Ty však budou v souladu s pravidly EU rozdělovány především veřejným výzkumným institucím a vysokým školám.

Je tedy zřejmé, že dotace základního výzkumu se nebudou snižovat, ale naopak. Není třeba se bát, že bude klesat například rozpočet společenských a humanitních věd. Pouze větší díl koláče získají ti, kteří dosahují lepších výsledků.

Vrátím se nyní k tomu, co jsem řekl na začátku. Ambicí vlády není vědu řídit, ale pouze stanovit pravidla. Pravidla, která rozšíří prostor svobodného bádání. Pravidla, která podpoří světovou excelenci, či alespoň slušnou evropskou kvalitu. A nyní si dovolím otázku směrem k vám: kdo jiný by měl z těchto změn profitovat, když ne Akademie věd?

Všichni víme, že budoucnost základního výzkumu naprosto zásadně závisí na spolupráci Akademie věd a veřejných vysokých škol. Akademie přitom tahá za kratší konec provazu. Vysoké školy jsou schopny teoreticky přežít i z prostředků na výuku, kdežto AV žádné jiné než výzkumné peníze nemá a mít nebude. Reforma dává Akademii věd možnost získat díky excelenci větší díl z veřejných prostředků na výzkum. Což jí umožní být daleko atraktivnějším partnerem pro vysoké školy a perspektivnějším zaměstnavatelem pro vědecký dorost.

Akademie věd představuje v mnoha aspektech to nejlepší v české vědě. Nejen co se týká vlastního výzkumu, ale i relativně pružné a nebyrokratické organizace. Proto se nemusí obávat, že reforma klade takový důraz na excelenci, konkurenci a efektivitu. Naopak.

Opravdu si nemyslím, že je v zájmu Akademie věd bránit se změnám. Děláme je proto, že vám věříme, že vám chceme dát větší možnost uspět. Věřím, že stejnou důvěru, jakou má vláda ve vás, dáte vy reformě. Nebude to totiž tento kabinet, kdo bude sklízet jejího plody úspěchu. Budou to občané České republiky. Budete to vy, protože reforma vám nabízí dlouhodobou perspektivu, nikoli jen naději na větší balík peněz v předvolebním roce.

Pozoruji, že Akademie věd dlouhodobě zaujímá k politice a jakýmkoli změnám postoj pasivní rezistence. Možná jsou za tím trpké zkušenosti z doby před listopadem i z 90. let. Ale vzájemnou nedůvěrou pouze konzervujeme neblahý status quo. Nic přece nemůže být vědeckému myšlení více cizího než udržování starých pořádků, než strach vstoupit na neprobádanou půdu, než snaha udržet získané pozice a nesnažit se získat nové.

Věřím, že nové vedení Akademie věd, které dnes zvolíte, bude otevřeno spolupráci na reformě a myšlence na změnu. Tu změna česká věda potřebuje dlouho. Šance na ni nyní přichází poprvé po dvaceti svobodných letech. „Kdo, když ne my? Kdy, když ne teď?“